

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу

Сороки Марини Анатоліївни

на тему «**Розвиток територіальних громад**

на основі регіональної смарт-спеціалізації»,

яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю

281 «Публічне управління та адміністрування»

Рецензію підготовлено на основі вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувачки, в яких опубліковано результати дисертаційного дослідження, документів із підтвердженням впровадження результатів дослідження у практику діяльності органів публічного управління.

1. Обґрунтування актуальності теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами

Наразі завдання розвитку публічного управління диктують вимоги до пошуку нової моделі регіонального управління та сталого розвитку, заснованої на комплексному впровадженні інноваційних технологій в усі сфери функціонування економіки та суспільства. Разом з тим, можна відзначити, що акцент в українській практиці поступово посилюється і зміщується з технократичного підходу в бік європейського коеволюційного механізму, заснованого на «смарт-спеціалізації», наскрізних цифрових технологіях і розвитку людського капіталу. Серед багатьох переваг «смарт-спеціалізації» можна визначити такі: інноваційність; державна підтримка; міжрегіональне співробітництво; взаємодія держава-бізнес-наука, інвестиції для розвитку високотехнологічних і наукомістких галузей спеціалізації. Зазначене зумовлює актуальність дослідження відповідних процесів.

Дисертація М. А. Сороки відповідає потребам розвитку науки й практики публічного управління та адміністрування в умовах надскладної ситуації воєнного стану і подальшого повоєнного відновлення нашої країни. У цьому контексті можна погодитися із висновком, який зроблено здобувачкою, що актуальність дисертаційної роботи зумовлена «протиріччя між нагальною потребою застосування підходу смарт-спеціалізації у стратегічному управлінні в Україні на регіональному та місцевому рівнях і недостатністю концептуального та методичного забезпечення цих процесів» (стор. 22).

Актуальність теми дисертації підтверджується також тим, що дисертаційне дослідження виконане відповідно до стратегічних цілей «Забезпечення ефективного планування регіонального розвитку» та

«Підвищення інституційної спроможності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та агенцій регіонального розвитку для ефективного забезпечення розвитку регіонів і територіальних громад» пріоритетного напрямку «Регіональний розвиток» Національної економічної стратегії на період до 2030 року та стратегічних ініціатив Національної ради з відновлення України від наслідків війни у межах реалізації низки тем науково-дослідних робіт: «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (номер державної реєстрації 0122U002375) та «Цифрова трансформація публічного управління (номер державної реєстрації 0122U002236), які виконуються на кафедрі державного управління і місцевого самоврядування НТУ «Дніпровська політехніка»; «Державне стимулювання розвитку ОТГ і підвищення рівня їх спроможності» (номер державної реєстрації 0119U100783), що виконувалася на базі Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України; «Інноваційні інструменти забезпечення інвестиційного та інфраструктурного розвитку об'єднаних територіальних громад» (номер державної реєстрації 0120U102642), яка виконувалася на кафедрі менеджменту і управління проектами Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, у виконанні яких М. А. Сорока брала участь як молодший науковий співробітник, виконавець. Внесок авторки полягає в дослідженні наукових підходів до розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації та розробленні практичних рекомендацій органам місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Для розв'язання окресленого наукового завдання у дисертації коректно визначено об'єкт і предмет дослідження (стор. 24), його мету (стор. 23). Здобувачкою поступово вирішено низку завдань за відповідною структурно-логічною схемою дослідження, що сприяло реалізації поставленої мети.

Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені, зокрема, використанням широкої джерельної бази за темою дисертації: список

використаної літератури налічує 202 найменування, з них 85 – англійською мовою (с. 215-241).

Логіка викладання матеріалу корелюється з предметом дослідження і обраними методами дослідження. Це дозволило М. А. Сороці сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, які покладено в основу її наукових розвідок. Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу, вміння виділити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та впливають з викладеного матеріалу.

Зазначене дозволяє констатувати, що отримані здобувачкою в ході роботи над дисертацією наукові результати є всебічно обґрунтованими та достовірними, а також такими, що мають наукову новизну, зокрема:

– уперше сформовано комплекс концептуальних положень, який містить адаптовані принципи, моделі, методичні підходи та рекомендації органам публічного управління щодо їх практичного впровадження, системне застосування яких сприятиме підвищенню результативності процесів розроблення й реалізації стратегій регіонального і місцевого розвитку на основі смарт-спеціалізації, забезпеченню стійкості територіальних громад в умовах воєнного стану, успішному повоєнному відновленню та подальшого прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку;

– удосконалено вихідні положення щодо адаптування принципів RIS3 щодо процесів розроблення стратегії розвитку територіальної громади на основі регіональної смарт-спеціалізації через розроблення авторських розширених формулювань чотирьох базових принципів смарт-спеціалізації для умов повоєнного відновлення територій і громад в Україні як методичної основи удосконалення процесів взаємодії органів місцевого самоврядування та інших стейкхолдерів, які залучені до формування й оновлення стратегій розвитку регіонального рівня та стратегій розвитку територіальних громад;

– дістали подальшого розвитку: формалізація підходів до адаптування кращих міжнародних практик, реалізація яких сприятиме збільшенню спроможності органів публічного управління регіонального рівня та органів місцевого самоврядування територіальних громад у застосуванні релевантних нормативних і методичних документів ЄС, які подають настанови щодо методів, механізмів й інструментів смарт-спеціалізації, а також використання спеціалізованих цифрових платформ для супроводу відповідних процесів та їх безупинного вдосконалення; методичні підходи до формування моделі знань

учасників процесів розроблення стратегій регіонального та місцевого розвитку на основі смарт-спеціалізації як основи проактивного визначення їх потреб у спеціальних знаннях і навичках, що дозволило визначити елементи і змістовні складники зазначеної моделі знань для різних категорій фахівців зі смарт-спеціалізації з метою розроблення компонентів освітньо-професійних програм як на другому (магістерському) рівні вищої освіти, так і за програмами короткотермінового підвищення кваліфікації, а також трансферу знань під час мережевої комунікації зі стейкхолдерами.

Наведене вище дозволяє зробити висновок, що М. А. Сорока продемонструвала належний рівень оволодіння методологією наукової діяльності, а поставлене наукове завдання успішно виконано.

3. Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Структурно дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, з них 214 – основний текст, представлено 11 таблиць, 6 рисунків, 2 додатки, список використаних джерел становить 202 найменування.

Структура роботи є добре продуманою, матеріал викладений логічно та послідовно, науковою мовою. Детальне вивчення тексту дисертації дає підстави стверджувати про глибоке розуміння проблематики та завдань, поставлених для вирішення, а підхід до викладу отриманих результатів дослідження відзначається системністю та ґрунтовністю опрацювання матеріалу за темою дослідження.

У розділі 1 – Смарт-спеціалізація у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях: витоки підходу та перспективи для України (стор. 30-77) – здобувачкою представлено результати здійснення комплексного аналізу підходу смарт-спеціалізації у стратегічному плануванні на регіональному та місцевому рівнях; дослідження методологічних засад забезпечення процесів розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації; вивчення особливостей застосування інструментів реалізації регіональних стратегій смарт-спеціалізації в Європі та відповідних викликів для територіальних громад в Україні. Зокрема, авторкою зазначено, що смарт-спеціалізація сприяє упровадженню інноваційного підходу до формування політики розвитку територій і громад, який має на меті економічне і соціальне зростання, збільшуючи кількість робочих місць та

забезпечуючи визначення та розвиток конкурентних переваг. Здійснений дисертанткою аналіз механізмів впровадження смарт-спеціалізації та інструментів реалізації стратегій, що застосовувалися провідними країнами Європи в різні періоди їхнього економічного розвитку, дозволив визначити, що основними характеристиками смарт-спеціалізації є, зокрема: фокусування на потребах сталого розвитку територій і громад; характер формування стратегії «знизу-догори», який підтримується всебічним діалогом між місцевою владою, науковими колами, місцевим бізнесом та громадянським суспільством; визначення інвестиційних пріоритетів на основі «процесу підприємницького відкриття»; гнучкість механізмів, що дозволяють вдосконалювати, модифікувати чи переоцінювати стратегії.

Розділі 2 – Концептуальні засади розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації (стор. 94-138) – містить результати вивчення підходів до узгодження стратегій на основі смарт-спеціалізації із планами повоєнного відновлення та розвитку територій і громад в Україні; вивчення перспективи застосування цифрових платформ ЄС у процесах підтримки регіональної смарт-спеціалізації в Україні; дослідження особливостей мережевої взаємодії стейкхолдерів під час розроблення регіональних стратегій смарт-спеціалізації. Запропоновано концептуальну схему алгоритму узгодження стратегій на основі смарт-спеціалізації із планами повоєнного відновлення та розвитку територій і громад в Україні. Надано опис ключових інструментів Платформи S3 щодо надання інформації, поширення методології, досвіду та здійснення консультативного супроводу формування і реалізації національних і регіональних політик, а також у сприянні взаємному навчанню, транс-національному співробітництву та науковим дебатам навколо концепції смарт-спеціалізації. Важливим, на нашу думку, є те, що авторкою акцентовано на тому, що реалізація стратегій смарт-спеціалізації має здійснюватися на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх органів у форматі мережевої взаємодії, що забезпечують її успішну реалізацію за умов, що органи публічного управління спонукають і стимулюють підприємців, представників наукових установ та розробників інноваційних ідей і продуктів співпрацювати для найкращого розкриття головних напрямів та/чи секторів смарт-спеціалізації регіону.

У розділі 3 – Методико-технологічне забезпечення процесів розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації (стор. 152-194) – наведено результати виконання трьох наукових завдань дослідження:

обґрунтування механізму збільшення спроможності органів публічного управління у застосуванні підходу смарт-спеціалізації; розроблення пропозицій щодо методичних підходів до вимірювання ступеню зрілості органу місцевого самоврядування у сфері смарт-спеціалізації як основи постійного вдосконалення; формування комплексу методичних підходів до формування моделі знань стейкхолдерів, які залучені до процесів стратегічного планування на основі смарт-спеціалізації. Визначено елементи і змістовні складники моделі знань, яка має стати основою розроблення відповідних освітніх програм, що дозволило розробити «Матрицю концептуального рівня моделі знань у сфері розроблення регіональних стратегій розвитку на основі смарт-спеціалізації» із виокремленням п'яти груп знань та навичок (фахові з розроблення стратегії; м'які з розбудови креативного середовища співпраці; фахові із залучення фінансування; фахові з моніторингу і оцінювання; фахові інтеграційні), які різною мірою мають сформуватися у груп ключових стейкхолдерів (органи публічного управління; заклади освіти та наукові установи; бізнес; вигодонабувачі (бенефіціари); агенції регіонального розвитку; асоціації органів місцевого самоврядування; лідери громадської думки).

Основні наукові результати, які отримано здобувачкою дисертаційного дослідження опубліковано в 9 наукових працях, із них: 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 підрозділ у колективній монографії, 5 тез доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій.

4. Значення роботи для науки, практики та суспільства

Вважаємо, що результати дисертаційного дослідження мають для галузі публічного управління та адміністрування важливе наукове та практичне значення:

– наукове значення роботи полягає у розробленні комплексу концептуальних положень щодо розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації в Україні, а також розроблення методико-технологічного забезпечення відповідних процесів у контексті забезпечення прогресу у досягненні Цілей сталого розвитку 2023;

– практичне значення роботи полягає в тому, що основні концептуальні положення доведені до рівня практичних рекомендацій і можуть бути використані органами публічного управління в процесі розроблення стратегій розвитку регіонального рівня на засадах смарт-спеціалізації, а також стратегій розвитку територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації.

Наукові рекомендації, висновки, пропозиції, які отримано за результатами дисертаційного дослідження, були враховані і використані у діяльності:

– Департаменту економічного розвитку Запорізької міської ради, а саме: рекомендації щодо взаємодії органів публічного управління з іншими ключовими стейкхолдерами та використання моделі знань у сфері регіональної смарт-спеціалізації як основи формування короткотермінових освітніх програм, започаткування практики проведення тематичних он-лайн семінарів для трансферу знань між різними групами стейкхолдерів (довідка про впровадження від 14.09.2023 р. № 1244);

– Навчально-наукового інституту державного управління Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» під час розроблення навчально-методичного дисциплін освітніх програм, що реалізовувалися в інституті (довідка про впровадження від 30.09.2023 р. № 07/23) (Додаток А).

Зазначене вказує і на значущість результатів дослідження для суспільства.

5. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

За результатами вивчення тексту дисертації, наукових публікацій здобувача, а також звіту, щодо перевіряння тексту дисертаційної роботи за допомогою онлайн сервісу перевірки на плагіат Unischek, наданого відповідно до пп. 4.2.5 Положення про систему запобігання та виявлення плагіату Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» затвердженого Вченою радою університету 13.06.2018, протокол № 8 (зі змінами та доповненнями, затвердженими Вченою радою університету від 26.03.2019), порушень академічної доброчесності не встановлено. У разі використання ідей, підходів, висновків, наукових результатів і фрагментів текстів інших дослідників наведено коректні посилання на відповідні джерела.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації

У цілому дисертація справляє позитивне враження, проте є окремі положення, які потребують уточнення або спонукають до дискусії.

1. У пп. 1.2 наведено як основу вибору смарт-спеціалізації загальну характеристику трьох пілотних регіонів України – Харківська, Одеська і Запорізька області із визначенням субсекторальної спеціалізації (табл. 1.2).

Відомо, що у 2019-2021 рр. стратегії з елементами смарт-спеціалізації були розроблені в усіх областях України. Потребує пояснення авторська позиція щодо належності визначення в них стратегічних цілей смарт-спеціалізації.

2. На стор. 67-68 дисертаційної роботи авторка розглядає макрорегіональний вимір стратегій смарт-спеціалізації, акцентуючи на тому, що співпраця на макрорегіональному рівні «дає змогу вивчити, як пріоритети смарт-спеціалізації, що передбачені національними та регіональними стратегіями, розрізняють або доповнюють їх сусідні країни/регіони». Підтримуємо висновок, що це «також призводить до створення стратегічних зв'язків для вирішення спільних проблем при залученні до спільних ініціатив смарт-спеціалізації». Водночас, цей перспективний підхід не знайшов у роботі подальшого розкриття.

3. На стор. 101-104 дисертаційної роботи представлено концептуальну схему (рис. 2.1) та опис алгоритму узгодження стратегій на основі смарт-спеціалізації із планами повоєнного відновлення та розвитку територій і громад в Україні. Але, на наш погляд, залишилося нерозкритим питання, чи мають бути стратегії на основі смарт-спеціалізації також узгоджені із Планом повоєнної відбудови України?

4. На наш погляд, під час виокремлення груп знань і навичок, що представлені у матриці концептуального рівня моделі знань у сфері розроблення регіональних стратегій розвитку на основі смарт-спеціалізації (табл. 3.2, пп. 3.3), варто було більш детально розглянути, які саме цифрові компетентності мають бути розвинені в межах цих груп у представників ключових стейкхолдерів, залучених до процесів розроблення і реалізації стратегій на основі смарт-спеціалізації.

Висловлені зауваження відтворюють творчий характер роботи, суттєво не впливаючи на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи М. А. Сороки, та підтверджують суттєву складність проблематики, що досліджується.

7. Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам

Дисертаційна робота Сороки Марини Анатоліївни «Розвиток територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації» є цілісним самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує актуальне науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування. За результатами вивчення тексту роботи і публікацій авторки можна констатувати, що основні наукові

положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованості, наукової та практичної цінності здобутих результатів дисертація «Розвиток територіальних громад на основі регіональної смарт-спеціалізації» відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» та спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Сорока Марина Анатоліївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Рецензент,
професор кафедри державного
управління і місцевого самоврядування
НТУ «Дніпровська політехніка»
д.держ.упр., професор

_____ Сергій КВІТКА